

Usługi wystawiennicze jako dodatkowa oferta biblioteczna. Przykład *The Polonsky Exhibition of The New York Public Library's Treasures* Biblioteki Publicznej w Nowym Jorku

Słowa kluczowe: Biblioteka Publiczna w Nowym Jorku, wystawy biblioteczne, zbiory biblioteczne, cymelia, promocja wizerunku

Abstrakt: Wystawy biblioteczne stanowią dodatkową, uzupełniającą podstawową działalność ofertę biblioteczną. W artykule zaprezentowano jedną z najcenniejszych na świecie wystaw przygotowanych przez biblioteki – *The Polonsky Exhibition of The New York Public Library's Treasures*. Wystawa ta stanowi przykład przedsięwzięcia, które ma na celu nie tylko popularyzowanie wiedzy na temat przedstawionych eksponatów oraz kultur, z których się wywodzą, ale także promocję wizerunku biblioteki. W tekście krótko opisano genezę powstania biblioteki, która zyskała status symbolu kulturalnego miasta, zwrócono uwagę na jej strukturę i sposób funkcjonowania w kontekście zróżnicowanych potrzeb społeczności Nowego Jorku, a także krótko zaprezentowano najważniejsze eksponaty wystawy. Artykuł powstał jako jeden z efektów wizyty studyjnej autorki w New York Public Library i bazuje na zgromadzonych materiałach własnych (jak np. fotografie eksponatów), poczynionych obserwacjach, rozmowach z personelem instytucji oraz informacjach udostępnianych przez samą bibliotekę.

Keywords: New York Public Library, library exhibitions, library collections, special collections, image promotion

Abstract: Library exhibitions constitute an additional offering that complements the core activities of libraries. The article presents one of the most valuable exhibitions worldwide prepared by libraries – *The Polonsky Exhibition of The New York Public Library's Treasures*. This exhibition serves as an example of an initiative aimed not only at popularizing knowledge about the displayed artifacts and the cultures from which they originate, but also at promoting the library's image. The text briefly outlines the origins of the library, which has achieved the status of a cultural symbol of the city, highlights its structure and functioning in the context of the diverse needs of New York's community, and provides a concise overview of the most significant exhibits. The article is one of the outcomes of the author's study visit to the New York Public Library and is based on collected original materials (such as photographs of the exhibits), observations made, conversations with the institution's staff, and information provided by the library itself.

Wystawa jako wizualna forma promocji biblioteki

Wystawy, naturalnie obecne w muzeach, stanowią formę prezentacji, która od lat stosowana jest także przez biblioteki różnych typów – różnej wielkości, zasobności, nastawionych na obsługę różnych grup użytkowników, jako dodatkowa forma usług. Możliwości, które stwarza zorganizowanie przez bibliotekę wystawy sprawiają, że sięgają po nią wszystkie rodzaje księżnic – począwszy od niepozornych bibliotek szkolnych aż po największe na świecie instytucje. Rozwój technologii cyfrowych spowodował, że przed bibliotekami otworzyły się także możliwości projektowania wystaw wirtualnych bądź elektronicznych odpowiedników wystaw tradycyjnych, które sadowione są na stronach www bibliotek lub w innych miejscach w Internecie. Jak pisze Dominik Piotrowski: „Za pomocą wystaw, tradycyjnych lub cyfrowych, księżnice promują i upowszechniają informacje o świadczonych usługach, swoich zbiorach i nowych nabytkach, prezentują ważne tematy i sylwetki wybitnych osób, tworzą zasoby edukacyjne, eksponują prace studentów i nauczycieli. W ten sposób wspierają także komunikację naukową oraz promują badania instytucjonalne” [22, s. 715]. Dodać jeszcze należy, że odpowiednio zaprojektowana wystawa służy promocji wizerunku biblioteki oraz może stanowić formę nawiązania kontaktu z określoną grupą odbiorców. Dlatego poza funkcją edukacyjną i kulturotwórczą pełnią one również funkcje marketingowe. W artykule opisana została jedna z cenniejszych na świecie wystaw bibliotecznych, a mianowicie *The Polonsky Exhibition of The New York Public Library's Treasures*. Jest to ekspozycja, w ramach której szerokiej publiczności pokazywane są najcenniejsze skarby Biblioteki Publicznej w Nowym Jorku. Wystawa prezentowana jest zarówno w murach biblioteki, jak i w wersji cyfrowej, na jej stronie www. Poprzez prezentację oryginalnych eksponatów przybliża ona informacje na temat różnych kultur, ale także buduje wizerunek biblioteki jako instytucji bogatej, zasobnej, otwartej na różne kręgi kulturowe, utrwała również dumę narodową z posiadania tak ważnej instytucji z równie cennymi zbiorami, cementując jej wizerunek jako centralnego punktu miasta. Jest to także manifestacja aspiracji kulturalnych i naukowych ze strony Nowego Jorku, który tradycyjnie przecież kojarzony był jako centrum finansowe.

Geneza powstania oraz misja nowojorskiej biblioteki publicznej

Biblioteka Publiczna w Nowym Jorku (ang. The New York Public Library, NYPL) to nie tylko jedna z najważniejszych bibliotek w Stanach Zjednoczonych, ale również jedna z największych bibliotek publicznych na świecie (zaraz po Library of Congress, British Library, Rosyjskiej Bibliotece Państwowej oraz bibliotece szanghajskiej [3]). Posiada 92 lokalizacje (il. 1), a zasobnością przewyższa ją w kraju jedynie Biblioteka Kongresu [szerz. zob. 24; 23]. Jest to prywatna, pozarządowa, niezależnie zarządzana korporacja non-profit, działająca zarówno w oparciu o finansowanie prywatne, jak i publiczne, której prace koordynuje rada powiernicza składająca się z kilkudziesięciu powierników, w tym burmistrza Nowego Jorku oraz przewodniczącego rady miasta Nowy Jork [6]. Biblioteka ta stanowi jeden z trzech publicznych systemów bibliotecznych funkcjonujących na tym terenie (obok Brooklyńskiej

Biblioteki Publicznej i Biblioteki Publicznej Queens). Razem sieci te dysponują 209 filiami, udostępniającymi 63 mln pozycji, przy czym NYPL jest zdecydowanie siecią największą, która może pochwalić się wieloma znamenitymi cymbeliami, jak choćby *Biblia Gutenberga* (il. 7), szkic *Deklaracji niepodległości* spisany przez Thomasa Jeffersona, a także rękopisy, kolekcje średniowiecznych i renesansowych manuskryptów, listy polityków, naukowców i literatów czy pierwsze wydania książek takich autorów, jak William Szekspir, Charles Dickens oraz James Baldwin. Można znaleźć w niej również dokumenty dotyczące Polski, m.in. z okresu II wojny światowej, w tym związane z funkcjonowaniem podziemia.

Geneza biblioteki sięga drugiej połowy XIX w., kiedy to Nowy Jork stawał się powoli jedną z większych metropolii na świecie. Wówczas gubernator Samuel J. Tilden (1814-1886) uznał, że jeśli ma on rzeczywiście stać się jednym z największych na świecie centrów kultury miejskiej, musi również posiadać wielką bibliotekę. W związku z tym w testamencie zapisał większość swojej fortuny na założenie i utrzymanie bezpłatnej biblioteki publicznej. Finalnie w 1895 r., z połączenia przekazanych funduszy oraz dwóch istniejących już w Nowym Jorku bibliotek, które miały kłopoty finansowe (Biblioteki Astora, otwartej w 1849 r. na bazie kolekcji przekazanej przez niemieckiego imigranta – najbogatszego obywatela USA – Johna Jacoba Astora i Biblioteki Lenoxa, założonej przez filantropa Jamesa Lenoxa), powstała The New York Public Library [12]. Do oficjalnego otwarcia głównego gmachu doszło dopiero po kilkunastu latach – w 1911 r. W międzyczasie, dzięki darowiźnom, zwłaszcza Andrewa Carnegiego (przemysłowca i społecznika, fundatora słynnej sali koncertowej Carnegie Hall oraz Carnegie Mellon University) powstał system filii biblioteki.

Obecnie NYPL swoje budynki posiada na Manhattanie, w Bronxie oraz na Staten Island. Najbardziej rozpoznawalny jest jednak monumentalny Stephen A. Schwarzman Buidling (il. 2), który znajduje się w sercu Nowego Jorku na Manhattanie, gdzie prezentowane są najważniejsze wystawy dzieł sztuki. Jak możemy przeczytać na stronie biblioteki: w ramach sieci funkcjonują cztery centra badawcze – koncentrujące się na naukach humanistycznych i społecznych, sztukach performatywnych, historii i kulturze Czarnych oraz biznesie i przemyśle – a także sieć bibliotek sąsiedzkich na całym Bronksie, Manhattanie i Staten Island. W ramach całego systemu Biblioteka zapewnia bezpłatny i otwarty dostęp do swoich fizycznych i elektronicznych zbiorów i informacji, a także do swoich usług dla osób w każdym wieku, od małych dzieci po młodzież i dorosłych. Zbiory liczą ponad 54 mln obiektów, w tym materiały dla osób niedowidzących. Ponadto każdego roku Biblioteka prezentuje wystawy i tysiące programów publicznych, w tym zajęcia z obszaru nowych technologii, umiejętności czytania i pisanie, prowadzenia badań naukowych i języka angielskiego dla osób posługujących się innymi językami. Biblioteka przyjmuje miliony odwiedzających rocznie i kolejne miliony na całym świecie, które korzystają z jej zasobów na stronie nypl.org [12]. Co ciekawe, NYPL nie obsługuje nowojorskich dzielnic: Brooklyn oraz Queens, które posiadają odpowiednio – Brooklyńską Bibliotekę Publiczną oraz Bibliotekę Publiczną Queens.

Ilustracja 1. Filie w ramach sieci bibliotecznej The New York Public Library

Źródło: *The New York Public Library 2024 Annual Report* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.nypl.org/sites-drupal/default/files/2025-01/NYPL_Annual_Report_2024_0.pdf.

Ilustracja 2. Stephen A. Schwarzman Building

Źródło: fotografia własna.

Budynek główny The New York Public Library

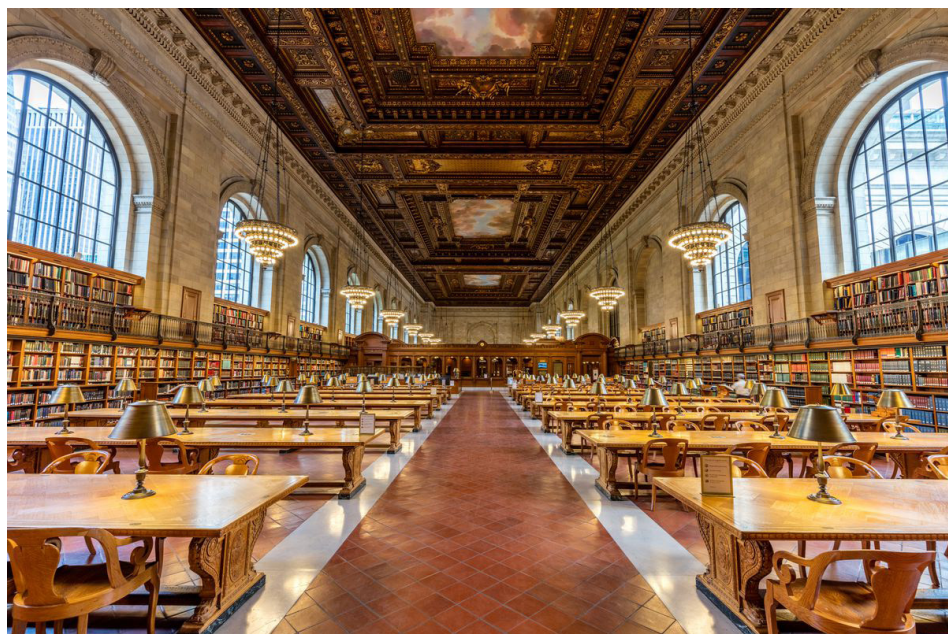
Główna siedziba biblioteki znajduje się w Stephen A. Schwarzman Building, który mieści się w centralnym punkcie miasta przy Piątej Alei i stanowi jeden z orientacyjnych punktów Nowego Jorku (il. 2 i 3). Jak już wspomniano, budynek uroczyście otwarto dla publiczności w 1911 r. Było to doniosłe wydarzenie, które uświetnił sam prezydent William Howard Taft. Szacuje się, że w pierwszym dniu bibliotekę odwiedziło blisko 50 tys. czytelników [12]. Instytucja ta stała się symbolem wielkości Nowego Jorku, pozwalającym wpisać miasto w poczet potęg cywilizacyjnych – nie tylko przemysłowych, ale również kulturalnych. Sam budynek, nazwany na cześć filantropa i darczyńcy biblioteki – Stephena A. Schwarzmana, stanowił arcydzieło architektoniczne. Była to, na tamte czasy, największa marmurowa budowla w Stanach Zjednoczonych [12]. Jej wejścia do dnia dzisiejszego strzegą dwa monumentalne lwy, symbolizujące cierpliwość i hart ducha. Czytelnia główna – Rose Main Reading Room – była z kolei największą tego typu przestrzenią na świecie, licząc 90 metrów długości, 23 metry szerokości i 15 metrów wysokości (il. 4).

Ilustracja 3. Tablica adresowa Stephen A. Schwarzman Building

Źródło: fotografia własna.

Ilustracja 4. Rose Main Reading Room

Źródło: <https://ny.curbed.com/2017/8/8/16112032/new-york-public-library-rose-main-reading-room-landmark>.

Generalnie przestrzenie biblioteczne, zarówno pokoje wystawiennicze, jak i niektóre czytelnie, w tym zabytkowa czytelnia Rose Main Reading Room, są otwarte dla publiczności, która może bez skrupowania realizować własne badania, uczyć się bądź podziwiać ekspozycje wystawowe – bez wcześniejszego umówienia się, jednakże korzystanie z niektórych zbiorów wymaga wcześniejszej konsultacji z personelem i umówienia się na ich oglądanie.

Dodatkowe usługi biblioteki

Poza tradycyjnymi usługami bibliotecznymi NYPL pełni rolę centrum kulturalnego, naukowego, ale także miejsca integracji i adaptacji. Co roku przygotowuje bogatą paletę dodatkowych usług, z której korzystają miliony użytkowników – dzieci, młodzież oraz dorośli. Usługi te związane są zwykle z życiem kulturalnym, społecznym oraz politycznym. Biblioteka wiele uwagi poświęca różnorodnym działaniom wspierającym edukację. Są to m.in. lektoraty języka angielskiego, doradztwo zawodowe i zajęcia z aktywizacji zawodowej, specjalistyczne konsultacje, często przygotowywane przez szeroką rzeszę wolontariuszy, oraz wiele innych. W ramach aktywizacji kulturalnej, poza działalnością wystawienniczą, o której szerzej będzie mowa w dalszej części artykułu, biblioteka oferuje dla posiadaczy swojej karty bibliotecznej szereg ulg oraz darmowych wstępów do innych instytucji kulturalnych, jak choćby sławne muzeum sztuki współczesnej Guggenheima, Whitney Museum of American Art., Muzeum Lotnictwa i Przestrzeni Kosmicznej czy Brookliński Ogród Botaniczny [1]. Usługa nazwana została *Culture Pass* i jest zbliżona do rozwiązań stosowanych także przez polskie biblioteki, jak choćby *Metropolitalna karta do kultury*, przygotowana przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Gdańsku. Zaoferowanie tzw. zaniedbanym społecznościom Nowego Jorku darmowego dostępu do szeroko pojmowanej kultury ma na celu pomóc im w odkrywaniu bogactwa kulturalnego miasta oraz przyciągnąć do tych instytucji osoby, które do tej pory mogły nie mieć świadomości lub środków, aby odwiedzać placówki kultury.

Na uwagę zasługuje także Społeczny Projekt Historii Mówionej (ang. Community Oral History Project), który ma na celu dokumentowanie doświadczeń ludzi i minionych wydarzeń poprzez zbieranie ich historii. Projekt obejmuje osoby mieszkające w Greenwich Village, Harlemie, Washington Heights i Inwood, Times Square, Hell's Kitchen, Soho, Lower East Side, Chinatown i Kips Bay. Szczególna uwaga kładziona jest w nim na mniejszości oraz osoby o specjalnych potrzebach, jak niepełnosprawni, osoby transpłciowe, weterani wojenni, czarni czy Latynosi [szerz. zob. 9]. Warto podkreślić, że podobne projekty realizowane są także przez polskie biblioteki, jak choćby *Filmoteka Śląskich Portretów Mówionych* Biblioteki Śląskiej w Katowicach [szerz. zob. 2].

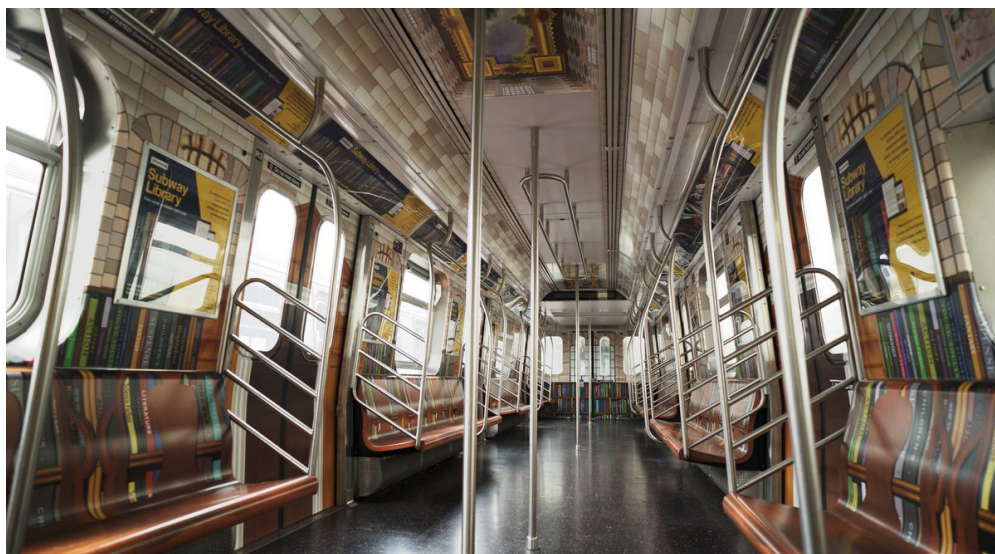
Biblioteka nowojorska aktywnie angażuje się również w elektroniczne udostępnianie materiałów. Poza klasyczną usługą dostępu do baz danych, takich jak np. Wiley, IEEE, EBSCO oraz do zdigitalizowanych zbiorów własnych, New York Public Library w kooperacji z Brooklyn Public Library oraz Queens Public Library, w 2017 r. zainicjowała projekt *Subway Library* (zob. il. 5 i 6), który miał na celu zapewnienie pasażerom nowojorskiego metra dostępu do literatury. Bezpłatnie, na własne urządzenia elektroniczne, można było pobrać e-booki, artykuły czy opowiadania [5].

Ilustracja 5. Pociąg oznaczony logiem akcji *Subway Library*

Źródło: <https://ny.curbed.com/2017/6/8/15765280/nyc-subway-new-york-public-library-wireless>.

Ilustracja 6. Wnętrze wagonu metra biorącego udział w akcji *Subway Library*

Źródło: <https://ny.curbed.com/2017/6/8/15765280/nyc-subway-new-york-public-library-wireless>.

Biblioteka nowojorska oczywiście bierze udział także w szeregu innych inicjatyw (jak choćby projekt Google Books Library, gdzie na mocy umowy z Google wybrane zbiory książek należące do domeny publicznej są skanowane i w całości udostępnione w sieci, bez pobierania żadnych opłat; czy też zapytaj bibliotekarza, w tym przypadku nazwane *ASK NYPL*), jednak trudno jest opisywać je wszystkie. Dlatego w dalszej części artykułu uwaga zostanie skupiona na działalności wystawienniczej tejże instytucji.

Wystawa stała NYPL

Biblioteka w ramach swojej działalności organizuje wiele wystaw, pokazów i prezentacji. Jedną z ważniejszych jest *The Polonsky Exhibition of The New York Public Library's Treasures*, a więc wystawa stała, w ramach której prezentowane są największe skarby biblioteki – zarówno o znaczeniu literackim, jak i historycznym. I tak obejrzeć można w jej ramach m.in. *Biblię Latina* (wydrukowaną przez samego Gutenberga w 1455 r. – il. 7), unikalną kopię *Deklaracji Niepodległości* sporządzoną przez Thomasa Jeffersona, odręczne przemówienie pożegnalne George'a Washingtona oraz odręczną kopię *Karty Praw*. Ponadto biblioteka prezentuje wiele cennych rękopisów, m.in. T. S. Eliota i Marka Twaina, a nawet biurko, przy którym pracował Charles Dickens (il. 8).

Choć eksponatów jest wiele i nie ma możliwości przedstawienia ich wszystkich, to warto zaprezentować najciekawsze z nich. Nadmienić jeszcze trzeba, że wystawę poprzedził remont części pomieszczeń, w wyniku którego o około 20% zwiększono przestrzeń publiczną biblioteki. Część pomieszczeń pracowniczych i magazynowych przekształcono w miejsca powszechnie dostępne, otwarte dla publiczności zainteresowanej studiami, badaniami, działaniami naukowymi, programami edukacyjnymi i oczywiście wystawami. W celu realizacji wystawy stałej *The Polonsky Exhibition*, zlokalizowanej w Gottesman Hall (główny hol na parterze budynku Stephen A. Schwarzman Buidling), zainstalowano 21 gablot klasy konserwatorskiej. Cztery z nich to ogromne skrzynie ścienne, dla których przygotowane zostały specjalne duże szklane drzwi do budynku, wspomagane przez system dedykowanych narzędzi i dźwigów. Te duże, dwudrzwiowe gabloty uchylno-przesuwne, znajdujące się w centrum galerii mierzą 4,5 metra szerokości. Wszystkie wyposażone są w specjalne systemy oświetlenia LED, a także system wymuszonej cyrkulacji powietrza poprawiający pasywną kontrolę wilgotności [7], tak by zapewnić prezentowanym eksponatom jak najlepsze warunki przechowywania.

Ilustracja 7. *Biblia Latina* (1455 r., druk. Johannes Gutenberg) dostępna na ekspozycji w głównym holu wystawienniczym

Źródło: fotografia własna.

Ilustracja 8. Biurko Charlsa Dickensa, przy którym powstała część z jego powieści

Źródło: fotografia własna.

W ramach wystawy można obejrzeć wiele interesujących i cennych eksponatów, reprezentujących nie tylko kulturę zachodnią.

Na uwagę zasługuje *Codex Ebnerianus*, którego powstanie datuje się na lata 1460-1470 (il. 9). Jest to pięknie ilustrowana kopia głównego dzieła Klaudiusza Ptolemeusza – greckiego astronoma, astrologa, kosmografa, geografa i matematyka z II w., uważanego za ojca zachodniej kartografii, który na wiele stuleci wprowadził do powszechnego dyskursu swoją wizję budowy wszechświata (obaloną dopiero przez Mikołaja Kopernika). Kodeks odzwierciedla kosmograficzne wierzenia z czasów rzymskich, z których wiele nadal istotnych było dla myśli z XV w., m.in. prezentuje metodę projekcji map, a więc przedstawiania trójwymiarowej kuli na płaskiej powierzchni.

Ilustracja 9. *Codex Ebnerianus* (ok. 1460-1470, Nicolaus Germanus)

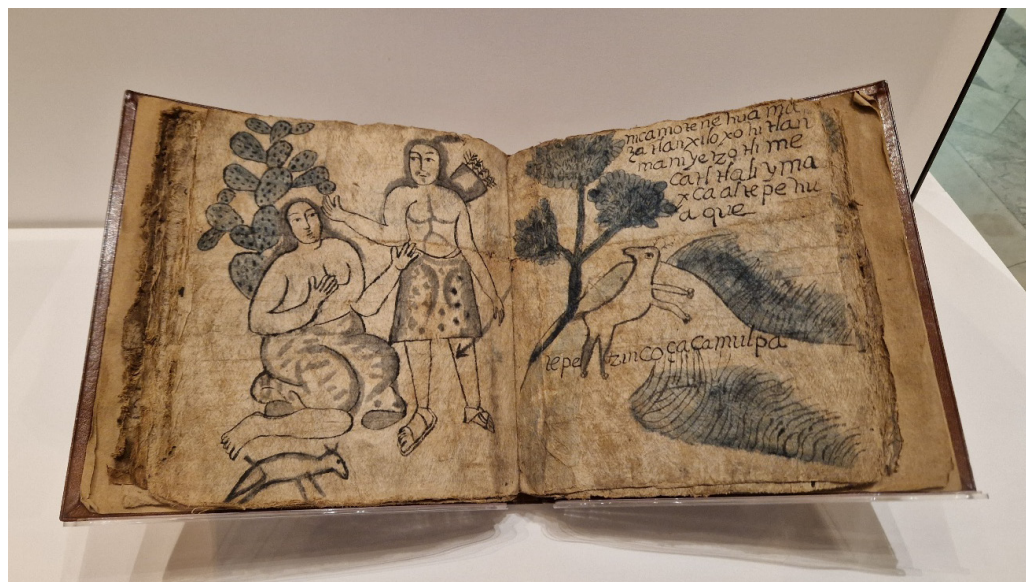

Źródło: fotografia własna.

Z zupełnie innego kręgu kulturowego wywodzi się kodeks *Council House of Santa Maria Toluca* (il. 10), datowany na początek XVIII stulecia. Jest to ilustrowany manuskrypt z terenu Meksyku, który rejestruje historię oraz tytuły własności ziemskiej wioski Santa Maria Toluca. Został napisany w Nahuatl – języku Indian Ameryki Środkowej i wykonany na rdzennym, gruboziarnistym, niewymiarowym, przypominającym tkaninę papierze, sporządzonym z włókien z kory drzewnej, powszechnie stosowanym wśród wielu cywilizacji przedhiszpańskich. Stanowi ważny przykład dzieła związanego z odkryciami europejskimi

Nowego Świata. Jak można przeczytać w jednym z opisów: zawarte w nim poglądy stanowią mocny dowód na to, co ludy tubylcze myślały o wymuszonym przez Europejczyków wywłaszczeniu ziem ich przodków. Rękopis to ważny kontrapunkt dla bogatych zbiorów dzieł związanych z przybyciem Europejczyków na tereny, które obecnie nazywamy Ameryką [10].

Ilustracja 10. *Council House of Santa Maria Toluca* (XVIII w., autor anonimowy)

Źródło: fotografia własna.

Przykład kultury arabskiej stanowi manuskrypt wykonany w Turcji w 1792 r., którego autorami są Muhammad ibn Sulaymān al-Jazūlī oraz Mustafā al-Kūtāhī (il. 11). Książka zatytułowana została *Dalā'il al-khayrāt wa-shawāriq al-anwār fi ṣalāt 'alā al-Nabī al-mukh-tār* (ang. *The Signs of Benevolent Deeds and the Brilliant Bursts of Light in Remembrance of the Prayers on/for the Chosen Prophet*), co na język polski można przetłumaczyć jako „Znaki dobroczynnych uczynków i olśniewające rozbłyski światła na pamiątkę modlitw za wybranego proroka”. *Dalā'il al-khayrāt* to jeden z najpopularniejszych zbiorów modlitw i inwokacji do Proroka Mahometa w całym świecie muzułmańskim, od Afryki Zachodniej po Azję Południowo-Wschodnią. Pokazany na wystawie egzemplarz dzieła wyróżnia się przede wszystkim pięknem ilustracji. Uczony Maghribi i sufi Muhammad ibn Sulaymān al-Jazūlī napisali *Dalā'il al-khayrāt* w 1453 r., kompilując modlitwy z wielu źródeł i okraszając je własnym, autorskim głosem. Na początku XVII w. kopie dotarły do Imperium Osmańskiego, gdzie dzieło stopniowo zyskiwało na popularności.

Ilustracja 11. *Dalā'il al-khayrāt wa-shawāriq al-anwār fi ṣalāt 'alā al-Nabī al-mukhtār* (1792 r., Muḥammad ibn Sulaymān al-Jazūlī oraz Mustafā al-Kûtāhî)

Źródło: fotografia własna.

Nieco wcześniejszy okres reprezentuje bogato iluminowany manuskrypt *Siyer-i Nebi* (ang. Life of the Prophet), poświęcony życiu Proroka Mahometa, wykonany w latach 1594-1595, autorstwa XIII-wiecznego pisarza Abū al-Hasan al-Bakrī al-Basrī. Jest to arcydzieło klasycznej iluminacji osmańskiej, będące opracowaniem relacji z życia Mahometa z IX w. Jest to trzeci tom z sześciu. Tomy pierwszy, drugi i szósty znajdują się w Bibliotece Topkapı w Stambule; czwarty w Bibliotece ChesterBeatty w Dublinie w Irlandii, zaś ostatni funkcjonuje w różnych zbiorach w formie luźnych arkuszy, co sugeruje, że w pewnym momencie został rozebrany i dystrybuowany w postaci poszytów lub luźnych kart. Księga pozostająca w zbiorach The New York Public Library została skopiowana i zilustrowana dla sułtana Murāda III (panującego w latach 1574-1595), zapalonego bibliofila i patrona licznych dzieł, w skryptorium dworu cesarskiego w Stambule. Kilka ze 128 całostronicowych miniaturowych obrazów zostało zidentyfikowanych jako dzieło mistrza znanego jako Hasan i razem stanowią najwcześniejszą ilustrowaną wersję tekstu. Pokazane na ilustracji 12 folio przedstawia Mahometa w meczecie al-Masjid al-Aqsā, prowadzącego proroków i aniołów w modlitwie. Ubrany w przyciągające wzrok zielone szaty prorok stoi przed niszą modlitewną, a za nim sześć rzędów wyznawców. Jego twarz zgodnie z tradycją została wybielona [17].

Ilustracja 12. *Siyer-i Nebi* (1594-1595, Abū al-Hasan al-Bakrī al-Basrī)

Źródło: fotografia własna.

Z tego samego kręgu kulturowego pochodzi *Koran Juz' 30*, wykonany prawdopodobnie w Anatolii lub Persji (il. 13). Jak podaje NYPL w swoich materiałach informacyjnych, *Koran* został po raz pierwszy przekazany w tradycji ustnej wraz z objawieniem (w języku arabskim) Prorokowi Mahometowi od Archaniola Gabriela około 610 roku n.e. Po śmierci Proroka w 632 roku n.e. rozpoczęło się tworzenie tzw. mushaf, czyli pisemnych wersji Koranu, stanowiących także przykład poetyckiego ujęcia tego religijnego tekstu. Tradycja ta wywarła głęboki wpływ na język, literaturę, sztukę i architekturę na całym świecie. Wielkoformatowe *Korany*, takie jak ten przedstawiony na ilustracji 13, były zwykle przeznaczone do użytku publicznego lub na pokaz i odgrywały kluczową rolę w praktykowaniu wiary i wzmacnianiu społeczności w całym świecie islamskim [15].

Źródło: fotografia własna.

Kulturę żydowską reprezentuje XVIII-wieczny manuskrypt, który sporządził skryba Ya'akov Sofer ben R. Yehuda Leyb Shamash w 1731 r. w Hamburgu (il. 14). Jest to bogato ilustrowana księga liturgiczna – Hagada, używana podczas sederu, a więc świątecznego posiłku w ramach Paschy. Hagady to opowiadania przygotowane na podstawie historii biblijnych, które dopełniają ich fabułę, ilustrując szczegóły. Ponieważ w judaizmie zabronione jest malowanie ludzi, to księgi takie pełniły właśnie rolę ilustracyjną, opowiadając np. o urodzie lub innych cechach kobiet, np. żon patriarchów. Egzemplarz zaprezentowany na wystawie zawiera opowiadanie o cudownym wyzwoleniu Izraelitów ze starożytnego Egiptu. Ilustracja z lewej strony pokazuje „Czterech synów”, stanowiąc tradycyjny fragment „moralny” narracji hagady. Figury (od prawej do lewej) przedstawiają: mądrego syna z turbanem i brodą, złego syna – żołnierza, prostego syna zilustrowanego jako chłopca i najmniejszego syna, który „nie wie, o co prosić”. Z kolei ilustracja po prawej stronie przedstawia scenę, w której rabini zbierają się w mieście Bnei Brak podczas kolacji i spędzają noc, opowiadając historię Exodusu. Ten welinowy manuskrypt powstał w okresie, gdy w Europie spadała ręczna produkcja książek, co było spowodowane rozwojem technologii druku. Jednak w kręgu zamożnych Żydów, świadczących usługi finansowe dla europejskich rodzin królew-

skich (zwłaszcza z Europy Środkowej), chętnie zamawiano ekskluzywne hebrajskie rękopisy, zawierające modlitwy czy błogosławieństwa [16].

Ilustracja 14. *Seder Hagadah shel Pesah* (1731 r., Ya'akov Sofer ben R. Yehuda Leyb Shamash)

Źródło: fotografia własna.

Na wystawie zaprezentowano również przykłady kultury buddyjskiej, co widać na ilustracji 15, która przedstawia buddyjskie tablice modlitwowe z XVIII stulecia, napisane w języku palijskim, a więc średnioindyjskim języku z grupy indoaryjskiej języków indoeuropejskich, wykazującym duże podobieństwo do języka wedyjskiego i sanskrytu klasycznego. Palijski jest obecnie językiem martwym. Jak pisze biblioteka w swoich materiałach, pisma buddyjskie lub sutry są zapisywane na liściach palmowych i bambusowych od ponad 2000 lat. Kanon palijski jest standardowym zbiorem pism w buddyjskiej tradycji theravāda (tzw. doktryna starszych, jedna ze szkół buddyjskich, zawierająca najwcześniejsze zapiski nauczania Buddy), zachowanym w języku palijskim. Lakierowane liście palmowe z dużych rozmiarów pismem wypisanym tuszem z nasion tamaryndowców były często używane podczas święceń mnichów buddyjskich. Teksty te szczegółowo opisywały zasady, których musieli przestrzegać mnisi w Birmie, różnego rodzaju instrukcje oraz materiały do medytacji [8].

Ilustracja 15. Buddyjskie tablice modlitewne w języku palijskim (XVIII w.).

Źródło: fotografia własna.

Kulturę chrześcijańską reprezentuje kodeks wykonany w Moskwie w 1791 r. Jest to tzw. ewangelia ołtarzowa o pięknej oprawie wykonanej ze złoczonego srebra, wyposażonej w pięć emaliowanych miniatur, otoczonych półszlachetnymi kamieniami. Centralny medalion przedstawia Chrystusa w Majestacie – na tronie, jako władcę, ubranego w szaty rosyjskiego biskupa. Medaliony narożne ilustrują czterech ewangelistów: Mateusza, Marka, Łukasza i Jana, wraz z przynależnymi tym postaciom atrybutami i symbolami, zaś kłamry symbolizują świętego Piotra i Pawła [11].

Sztuka azjatycka została zaprezentowana na przykładzie jedwabnego zwoju z Dynastii Ming (il. 17). Jest to obraz przedstawiający wyidealizowaną wizję życia miejskiego – szczególnie robotników i rzemieślników, prawdopodobnie z rejonu rzeki Jangcy. Zwój stanowi swego rodzaju wariację na temat słynnego XI-XII-wiecznego obrazu, przechowywanego w Muzeum Pałacowym w Pekinie. Oryginalny zwój *Qingming* został prawdopodobnie wykonany przez artystę Zhang Zeduana, którego praca stała się źródłem inspiracji dla wielu późniejszych artystów i była wielokrotnie kopiowana [21].

Ilustracja 16. *Evangelie naprestol'noe* (1791 r., Moskwa)

Źródło: fotografia własna.

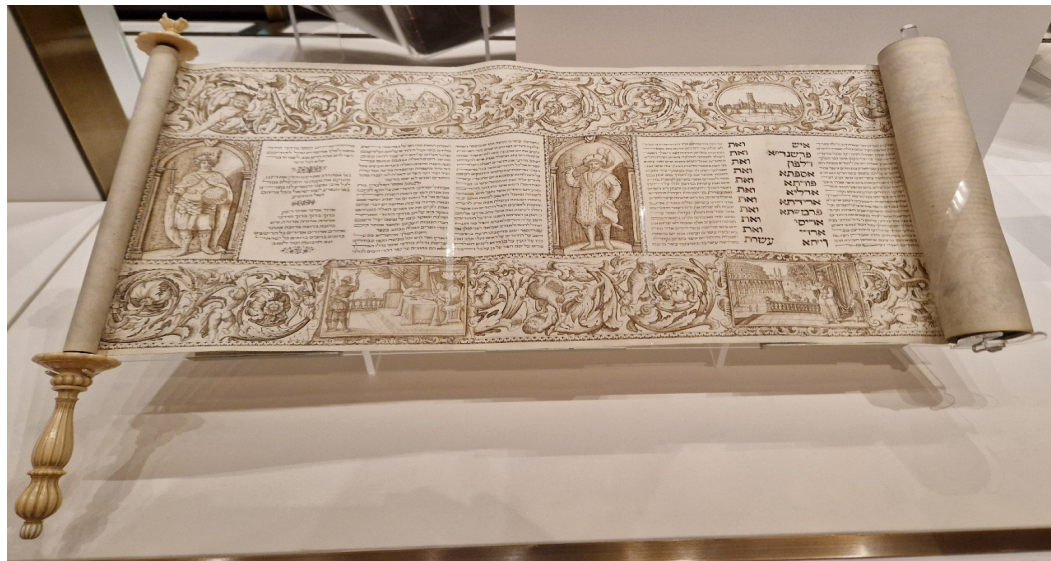
Ilustracja 17. Zwój jedwabny, stanowiący wariację na temat obrazu *Qingming shanghe tu* (XVII-XVIII w., Chiny)

Źródło: fotografia własna.

Także w formie zwoju została wykonana tzw. Księga Estery z drugiej połowy XVII w. *Megillah* to potoczna nazwa biblijnej Księgi Estery przygotowanej właśnie w formie zwoju. Publicznie odczytane podczas obchodów żydowskiego święta Purim dzieło upamiętnia triumf Żydów w Imperium Perskim nad ich arcywrogiem Hamanem w V wieku p.n.e. Po bokach każdej sekcji trzech kolumn tekstowych znajdują się pełnometrażowe postacie głównych bohaterów opowieści, podczas gdy poniżej każdej sekcji widnieją ilustracje tekstowe, umieszczone w misternie oprawionych panelach przedstawiających istotne cechy fabuły. Szereg wyrazistych pejzaży miejskich, prawdopodobnie nawiązujących do ogromu Imperium Perskiego, upiększa obszary nad sekcjami tekstu. Cały zwój jest bogato zdobiony wizerunkami zwierząt i motywami roślinnymi przeplatany dziesiątkami cherubinków [13].

Ilustracja 18. *Megillah. Zwój Księgi Estery* (1686 r., Raphael Montalto)

Źródło: fotografia własna.

Intersujące są także niestandardowe wersje książek, m.in. tzw. *Doll's Casket*, wykonane w Londynie ok. 1810 r. (il. 19). Jest to pudełko służące do zabawy, w którym ukryto m.in. 12 małych książeczek z ręcznie wykonanymi ilustracjami. Jest to cenny eksponat, ponieważ większość takich „skrzynek” popularnych w XVIII i XIX w. nie przetrwała [szerz. na temat gry zob. 18].

Ilustracja 19. *Doll's Casket* (ok. 1810 r., John Marshall)

Źródło: fotografia własna.

Równie ciekawa jest miniaturowa wersja Koranu, stylizowana na kształt liścia, wykonana na początku XIX stulecia (il. 20). Jak możemy przeczytać na stronie NJPL, tworzenie miniaturowych Koranów ma długą tradycję, a niektóre z nich przybierają niezwykle kształty, takie jak sześciokąty i ośmiokąty. XIX-wieczny egzemplarz, który biblioteka niedawno nabyła, został wyprodukowany w Turcji i ma formę liścia z ząbkowanymi krawędziami, co jest aluzją do świętego drzewa Tuba. Nie wspomniano o tym w Koranie, ale ogólnie uważa się, że drzewo rośnie w Janna, islamskiej koncepcji raju. Miniaturowy Koran został napisany srebrnym atramentem na ciemnozielonym papierze z zachowaniem podwójnych pochyłych kolumn, które imitują żyłki liścia [14].

Ilustracja 20. Miniaturowy Koran w kształcie liścia (XIX w., Mohammed Saleh Taom Zadeh, Turcja)

Źródło: fotografia własna.

Znacznie większe rozmiary osiągnęła praca Albrechta Dürera – drzeworyt z 1799 r. zatytułowany *Łuk triumfalny*, nazywany także *Łukiem Maksymiliana* (il. 21 i 22). Jak podaje biblioteka, zamówiony został przez cesarza Maksymiliana i jest jedną z największych odbitek, jakie kiedykolwiek wykonano. Cesarz poszukiwał elementu, który można by przykleić na ścianach ratuszy lub pałaców książąt. Łuk jest dziełem cesarskiej propagandy, ze skomplikowaną ikonografią nawiązującą do przodków cesarza, ziem, osiągnięć, czynów, talentów i zainteresowań. Składa się z ponad 200 pojedynczych odbitek i jest dziełem o zdumiewającej złożoności, które wymagało połączonej pracy Dürera i jego asystentów przez ponad dwa lata. Po pierwszym druku w 1517 r., *Łuk Triumfalny* doczekał się dwóch kolejnych wznowień. Biblioteka NJPL posiada dwa egzemplarze, w tym rzadkie, ale niekompletne, pierwsze wydanie. Pokazana na wystawie odbitka jest kompletna i należy do trzeciego, ostatniego wydania [19].

Ilustracja 21. *Łuk Maksymiliana* – całość (1799 r., Albrecht Dürer)

Źródło: fotografia własna.

Ilustracja 22. *Łuk Maksymiliana* – detale

Źródło: fotografia własna.

Na wystawie nie brak też bardziej współczesnych akcentów. Niewątpliwie wzrok przykuwa tutaj baletowe z 1940 r. noszone przez światowej sławy rosyjską baletnicę – Alexandrę Danilową (il. 23). Urodzona w 1903 r. (zm. w 1997 r. w Nowym Jorku), uznawana jest za jedną z czołowych tancerek XX w., primabalerinę i wielką gwiazdę, która na wiele lat związała się ze Stanami. Jak pisze NJPL na swoich stronach: kariera Alexandry Danilovej jako baletnicy trwała począwszy od lat studenckich, w Teatrze Maryjskim w Sankt Petersburgu w Rosji, aż do ról charakterystycznych dla American Ballet Theatre w ostatnich dekadach jej życia. Znana ze swojej czarującej osobowości na scenie i poza nią, przez cały czas pełniła rolę baletnicy. Była członkinią Baletów Rosyjskich pod dyktando Diagilewa i gwiazdą Ballet Russe de Monte Carlo, ponadto była partnerką Balanchine’a i współchoreografką przy kilku jego klasycznych adaptacjach. Prezentowany na wystawie kostium był jednym z dwóch, których Danilova używała podczas tournée ze swoim wieloletnim partnerem tanecznym Frederikiem Franklinem [20].

Ilustracja 23. Tutu Alexandry Danilovej (ok. 1940 r.)

Źródło: fotografia własna.

Wystawa *The Polonsky Exhibition of The New York Public Library's Treasures* Biblioteki Publicznej w Nowym Jorku zawiera oczywiście znacznie więcej wspaniałych eksponatów, trudno jednak opisywać je tu wszystkie. Jednakże na podstawie tej krótkiej egzemplifikacji widać charakter ekspozycji – jest to próba zaprezentowania ważnych i ciekawych zarazem wytworów różnych kultur z odmiennych okresów, pochodzących z wielu regionów świata, będących materialnym odbiciem odkryć naukowych, wierzeń religijnych, a także postępów poczynionych w sztuce i kulturze. Ta różnorodność sprawia, że wystawa otwarta we

wrześniu 2021 r. przyciągnęła już ponad 2 mln odwiedzających w różnym wieku. Dzięki cyfrowemu przewodnikowi dostępnemu w różnych językach oglądają ją turyści przebywający w Nowym Jorku, ale również społeczności różnojęzyczne tego miasta, a także inter-nauci, którzy nie mają możliwości przyjazdu do biblioteki. Wystawa regularnie omawiana jest w przekazach medialnych, zarówno przez samą bibliotekę, jak i podmioty zewnętrzne. Poza krótkimi wzmiankami informacyjnymi, systematycznie ukazują się obszernie artykuły komentujące różne jej aspekty – począwszy od szczegółów technicznych, poprzez walory naukowe i kulturalne, a skończywszy na zainteresowaniu osobami znanymi i rozpoznawalnymi związanymi z wystawą. Przynosi to efekt w postaci zwiększenia zainteresowania pozostałymi zbiorami biblioteki, ale też wzmacnia jej pozytywny wizerunek i buduje reputację. Nie bez znaczenia jest również fakt zainteresowania niektórych odwiedzających różnymi aspektami kultury czy sztuki.

Podsumowując, *The Polonsky Exhibition* stanowi znakomity przykład na to, jak biblioteka dzięki wystawie może zaistnieć w świadomości użytkowników. NJPL buduje swój wizerunek instytucji posiadającej bogate i atrakcyjne zbiory. Postrzegana jest także jako placówka otwarta i nowoczesna, duma Nowojorczyków. Dzięki współpracy z mediami oraz osobami opiniotwórczymi tworzy także szum medialny, który może przysłużyć się popularności placówki. Oczywiście niewiele instytucji jest w stanie zaproponować równie atrakcyjną ekspozycję, jednakże każda księżnica powinna pomyśleć o wykorzystaniu własnych interesujących zbiorów w podobny sposób, w skali odpowiadającej własnym możliwościom organizacyjnym, aby zbliżyć do siebie użytkowników oraz osoby, które do tej pory nie korzystały z jej usług.

Bibliografia

1. CHOW Andrew R. A Library Card Will Get You Into the Guggenheim (and 32 Other Places). *The New York Times* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nytimes.com/2018/07/16/arts/design/library-card-culture-pass-new-york-museums-free.html>. Stan z dnia 04.01.2025.
2. DEC-MICHALSKA Agnieszka. Oblicza historii. Filmoteka Śląskich Portretów Mówionych Biblioteki Śląskiej w Katowicach. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Multibibliotekarstwo*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2018, s. 97-107. ISBN 978-83-65741-14-1.
3. Lista największych bibliotek. In *Wikipedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_largest_libraries. Stan z dnia 08.01.2025.
4. PLLTT Amy, WARERKAR Tanay. *NYPL's Rose Main Reading Room is officially a New York City landmark* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://ny.curbed.com/2017/8/8/16112032/new-york-public-library-rose-main-reading-room-landmark>. Stan z dnia 10.01.2025.
5. PLLTT Amy. *NYPL's new 'Subway Library' may make your commute a bit less horrible. Get excerpts of popular books, experience a less rage-filled commute* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://ny.curbed.com/2017/6/8/15765280/nyc-subway-new-york-public-library-wireless>. Stan z dnia 22.01.2025.
6. *The New York Public Library 2024 Annual Report* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.nypl.org/sites-drupal/default/files/2025-01/NYPL_Annual_Report_2024_0.pdf. Stan z dnia 02.01.2025.
7. The New York Public Library Polonsky Exhibition. In *Goppion Technology* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.goppion.com/projects/the-new-york-public-library-stephen-a-schwarzman-building>. Stan z dnia 13.02.2025.

8. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *Buddhist prayer boards in Pāli (Burmese square script)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/belief/item/5567>. Stan z dnia 19.01.2025.
9. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *Community Oral History Project* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://wayback.archive-it.org/14173/20200910171016/http://oralhistory.nypl.org/>. Stan z dnia 10.01.2025.
10. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *Council House of Santa Maria Toluca* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/explorations/item/11201>. Stan z dnia 19.01.2025.
11. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *Evangelie naprestol'noe (Altar Gospels)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/belief/item/5556>. Stan z dnia 19.01.2025.
12. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *History of The New York Public Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/about/history>. Stan z dnia 19.01.2025.
13. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *Megillah: Scroll of the Book of Esther* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/belief/item/4112>. Stan z dnia 19.01.2025.
14. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *Miniature leaf-shaped Qur'an* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/visual-world/item/11280>. Stan z dnia 19.01.2025.
15. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *Qur'an, 30th juz' (Sūrat al-Naba' to the end)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/belief/item/5563>. Stan z dnia 19.01.2025.
16. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *Seder Hagadah shel Pesah ("Hamburg Haggadah")* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/belief/item/5569>. Stan z dnia 19.01.2025.
17. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *Siyer-i Nebi (Life of the Prophet)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/belief/item/4111>. Stan z dnia 19.01.2025.
18. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *The Doll's Casket* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/childhood/item/5481>. Stan z dnia 19.01.2025.
19. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *The Triumph of Maximilian (Triumphal Arch)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/visual-world/item/5554>. Stan z dnia 19.01.2025.
20. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *Tutu worn by Alexandra Danilova (1903–1997)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/performance/item/14818>. Stan z dnia 19.01.2025.
21. THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY. *Variation on the Qingming shanghe tu* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.nypl.org/events/exhibitions/galleries/visual-world/item/4106>. Stan z dnia 19.01.2025.
22. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Marketing w działalności bibliotecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2023. ISBN 978-83-89316-82-0.
23. WOJCIECHOWSKA Maja. Kolekcja europejska i zbiory polskie w Bibliotece Kongresu w Waszyngtonie. *Zarządzanie Biblioteką*. 2022, nr 1, s. 173-184. ISSN 2081-1004.
24. WOJCIECHOWSKA Maja. Zbiory europejskie z obszaru nauk humanistycznych, społecznych oraz sztuki w Bibliotece Kongresu. *Zarządzanie Biblioteką*. 2021, nr 13, s. 161-174. ISSN 2081-1004.